

 Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ

ODBORU ZA PRAVA DJETETA UN-a

Mišljenja i preporuke nezavisne institucije *Pravobranitelja za djecu*
o stanju prava djeteta u Hrvatskoj
i osvrt na 3. i 4. periodično izvješće Republike Hrvatske

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	Error! Bookmark not defined.
I. OPĆE MJERE PROVEDBE KONVENCIJE (PROVOĐENJA)	5
A. Odredbe domaćeg zakonodavstva i strateški dokumenti koji usmjeruju ostvarivanje prava djeteta kako su propisana u Konvenciji.....	5
B. Mehanizmi na nacionalnoj ili lokalnoj razini za koordinaciju politike u odnosu na djecu, D. Neovisna ustanova za ljudska prava i E. Približavanje načela i odredbi Konvencije djeci i odraslima	7
F. Financijska sredstva usmjerena djeci	8
II. DEFINICIJA POJMA DIJETE	8
III. OPĆA NAČELA	8
A. Nediskriminacija.....	8
B. Najbolji interes djeteta	9
C. Pravo na život, opstanak i razvoj	9
D. Poštivanje mišljenja djeteta.....	9
IV. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE	9
A. Prijava rođenja, ime i državljanstvo	9
C. Sloboda izražavanja i pravo na traženje, primanje i širenje informacija	10
D. Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti.....	10
E. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja	10
F. Zaštita privatnosti i ugleda	10
G. Pristup djece informacijama iz raznih izvora i zaštita od materijala štetnih za njihovu dobrobit	11
H. Zabrana mučenja ili drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja, uključujući i tjelesno kažnjavanje te mjere oporavka i socijalne reintegracije	12
V. OBITELJSKO OKRUŽENJE I ALTERNATIVNA SKRB	12
A. Obiteljsko okruženje i roditeljsko vođenje koje uzima u obzir razvojne sposobnosti djeteta i B. Zajedničke odgovornosti roditelja, pomoć roditeljima i pružanje usluga skrbi za dijete	12
C. Odvajanje od roditelja	13
E. Potraživanje uzdržavanja za dijete	13
F. Djeca lišena obiteljskog okruženja/ roditeljske skrbi	14

G. Periodično provjeravanje smještaja	14
H. Posvojenje, nacionalno i međudržavno	14
I. Nezakonito odvođenje i zadržavanje djeteta	15
J. Zlostavljanje i zanemarivanje, uključujući tjelesni i psihološki oporavak i socijalnu integraciju	15
VI. INVALIDITET, OSNOVNO ZDRAVLJE I SOCIJALNA SKRB	15
A. Djeca s invaliditetom	15
C. Zdravlje i zdravstvene službe	16
D. Socijalna sigurnost i službe i ustanove za skrb o djeci	16
E. Životni stiard	16
VII. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VRIJEME I KULTURNE AKTIVNOSTI	17
A. Obrazovanje, uključujući strukovnu poduku i usmjerenje i B. Obrazovni ciljevi u odnosu na kvalitetu obrazovanja	17
C. Odmor, igra, slobodno vrijeme, kulturne i umjetničke aktivnosti	17
VIII. POSEBNE MJERE ZAŠTITE	18
A. Djeca u hitnim situacijama	18
1) Djeca bez pratnje/izbjeglice	18
2) Djeca u oružanim sukobima, uključujući tjelesni i psihički oporavak i socijalnu integraciju	18
B. Djeca u sukobu sa zakonom	18
1) Provođenje pravne zaštite maloljetnika	18
2) Djeca lišena slobode	19
3) Osuđivanje maloljetnika, osobito zabrana smrtne kazne i doživotnog zatvora te postojanje alternativnih sankcija na temelju restorativnog pristupa	20
4) Tjelesni i psihički oporavak i socijalna reintegracija (djeca žrtve kaznenih i prekršajnih djela)	20
C. Djeca izložena izrabljivanju, uključujući tjelesni i psihički oporavak i socijalnu integraciju .	20
1) Gospodarsko izrabljivanje, uključujući i rad djece	20
2) Seksualno iskorištavanje i zlostavljanje	20
3) Prodaja, trgovanje i otmica	21
D. Djeca pripadnici manjina	21
E. Djeca na ulici	21

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Institucija pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske (dalje „Pravobranitelj za djecu“) osnovana je 2003. godine na temelju Zakona o pravobranitelju za djecu, kao parlamentarna institucija, s ciljem praćenja, zaštite i promicanja prava i interesa djece. Ovlasti pravobranitelja za djecu odnose se na sva ljudska prava u odnosu na djecu na cijelom području Republike Hrvatske. Pravobranitelj za djecu djeluje u četiri ureda, sa sjedištem u Zagrebu te u tri regionalna ureda u drugim većim gradovima (Osijek, Rijeka i Split). Ovi regionalni uredi osnovani su, nakon što je 2007. pravobraniteljica inicirala njihovo uspostavljanje te osmislila program i organizirala uvjete za njihov rad, pozivajući se na preporuku 14. Zaključka Odbora za prava djeteta (2004.), a Vlada Republike Hrvatske je to financijski podržala.

U Republici Hrvatskoj živi 797.855 (19%) djece o čijim pravima brine multidisciplinarni tim pravobraniteljice za djecu koji se sastoji od pravnicā, psihologa, pedagoga, socijalnih pedagoga, socijalnih radnika, defektologa.

U proteklih 10 godina rada, radili smo na ukupno 8685 prijava pojedinačnih povreda prava djece te 9364 općih inicijativa; podnijeli smo 160 mišljenja i prijedloga za izmjenu propisa ili donošenje novih propisa; uputili smo 245 općih preporuka za zaštitu i unapređivanje prava djece; organizirali smo 63 stručna skupa, rasprave, konferencije,okrugle stolove; održali smo 370 izlaganja iz različitih područja zaštite prava djeteta; obišli smo 357 institucija u kojima se djeca nalaze (igrališta, vrtića, škola, kaznenih institucija, bolnica, domova itd.); objavili smo 9 publikacija, 7 izdanja Konvencije o pravima djeteta (uključujući i izdanje prilagođeno djeci, izdanje na brajici, zvučno izdanje te izdanje na dva romska jezika).

Znatan dio našeg rada odnosi se na susrete i druženja s djecom s kojima se sastajemo u svojim uredima, obilascima mjesta na kojima su djeca smještena ili privremeno borave te na raznim događanjima i tematskim aktivnostima.

Pravobranitelj za djecu ima dječje savjetodavno tijelo - Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) koja se sastoji od 25-ero članova, djece u dobi od 12 do 18 godina, koji su suradnici pravobraniteljice i promotori prava djece među vršnjacima i odraslima. Savjetničku ulogu ostvaruju svakodnevnim razmjenjivanjem mišljenja putem elektroničkog foruma, predlažući niz tema vezanih za naš rad i prava djece u različitim područjima, te na tematskim sastancima koje organiziramo za njih.

Ovo je prvo izvješće koje Pravobranitelj za djecu podnosi UN-ovom Odboru za prava djeteta o procjeni poštivanja dječjih prava u Republici Hrvatskoj. Izvješće je izrađeno temeljem našeg uvida u stanje prava djece, pritužaba od strane djece i roditelja, dječjih mišljenja, kontakata s ekspertima, praktičarima i organizacijama civilnog sektora.

Smatramo ovo izvješće potrebnim kako bi Odbor za prava djeteta stekao cjelovitu i objektivnu sliku o stanju i poštovanju dječjih prava u Republici Hrvatskoj. S mnogim navodima iz vladinog izvješća smo suglasni no naše primjedbe se odnose na one njegove dijelove koji su u neskladu s podacima pravobraniteljice. Ovo paralelno izvješće slijedi strukturu Državnog izvješća te naši komentari slijede paragrafe Državnog izvješća.

I. OPĆE MJERE PROVEDBE KONVENCIJE (PROVOĐENJA)

A. Odredbe domaćeg zakonodavstva i strateški dokumenti koji usmjeruju ostvarivanje prava djeteta kako su propisana u Konvenciji (Državno izvješće § 3-72)

Proces donošenja propisa u Hrvatskoj je izuzetno ubrzan, dinamičan te se propisi donose najčešće u skraćenom postupku bez javne rasprave ili se javna rasprava provodi internetskim savjetovanjem u vrlo kratkim rokovima. Propisi se vrlo često mijenjaju, dopunjuju ili donose novi za isto područje te se u takvoj hiperprodukciji propisa teško snalaziti. Pravobranitelj za djecu zakonom je ovlašten sudjelovati u postupku izrade nacrtu prijedloga propisa koji se odnose na prava djece međutim, tu ovlast često nije u mogućnosti realizirati ako mu se ne daje mogućnost uvida u nacrt propisa te mogućnost davanja mišljenja i eventualnih prijedloga prije upućivanja u proceduru donošenja. Na žalost ne uključuju sva ministarstva na isti način pravobraniteljicu za djecu u proces donošenja propisa. Nemogućnost pravovremenog utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme, smanjuje mogućnost intervencija u kasnijim fazama njegovog donošenja.

U deset godina pravobranitelj za djecu podnio je 160 mišljenja i prijedloga za donošenje i izmjenu propisa unutar kojih je iznijeto 616 pojedinačnih prijedloga. Prosjek prihvaćenosti pravobraniteljevih prijedloga je 26 % (raspon od 19 – 44 %). Taj broj je nedovoljan i daleko ispod poželjnog i očekivanog tim više što je svaki argumentiran i temeljen na konvencijskim načelima zaštite prava i dobrobiti djece. Također, svaki izneseni prijedlog temelji se na praćenju pojedinačnih povreda dječjih prava i poteškoćama funkcioniranja sustava u praksi za koje doznaje u kontaktima s djecom i stručnjacima te teži njihovom rješavanju.

Osvrt na prikaz zakonske regulative

Vladin prikaz zakonske regulative, odnosno osvrt na pojedinačne propise koji su doneseni i bili važeći u izvještajnom razdoblju, u nekim segmentima ne odgovara našim podacima i stavovima. Neki propisi se ne provode u praksi u cijelosti poput **Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi** (Državno izvješće § 15) koji predviđa sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika međutim taj sustav do danas nije uveden, ili **Zakona o elektroničkim medijima** (Državno izvješće § 34) čije se odredbe ne primjenjuju dosljedno. Provođenje nekih propisa se pokazalo neučinkovitim poput **Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći** (Državno izvješće § 31) koji je presložen za primjenu te postavlja niz administrativnih prepreka ostvarivanju prava na pristup pravosuđu. Nedostatak provedbenih propisa u nekim segmentima uzrokuju teškoće u primjeni poput **Zakona o audiovizualnim djelatnostima** (Državno izvješće § 35) i **Zakona o sigurnosti prometa na cestama** (Državno izvješće § 28), ali i omogućuje oglašavanje piva te poticanje djece na njegovu konzumaciju (**Zakon o hrani**).

Neki propisi zbog određenih nedostataka ne štite u dovoljnoj mjeri prava djece poput **Zakona o doplatku za djecu** (Državno izvješće § 6), **Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama** (Državno izvješće § 9), **Zakona o strukovnom obrazovanju** (Državno izvješće § 17), **Kaznenog zakona** (Državno izvješće § 18), **Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji** (Državno izvješće § 23), **Zakona o policijskim poslovima i ovlastima** (Državno izvješće § 25), **Zakona o zdravstvenoj zaštiti stranaca** te **Zakona o medijima** (Državno izvješće § 33).

Obiteljskim zakonom (Državno izvješće § 5; 203; 219) načelno su poboljšane materijalno pravne i procesno pravne odredbe o uzdržavanju djece u odnosu na ranije propise, no isti zakon u pojedinim segmentima odstupa od ranijih standarda zaštite dječjih prava.

Unatoč traženju pravobranitelja za djecu nije donesen propis kojim bi se regulirali uvjeti uređenja i održavanja vanjskih i unutarnjih prostora za dječju igru (igraonica i igrališta), te pitanje nadzora nad njihovim radom.

U Hrvatskoj ne postoji niti propis koji regulira područje „alternativne“ („nekonvencionalne“) medicine što omogućava djelovanje neprovjerenih terapeuta i iskorištavanje djece.

Problem koji je često prisutan je provedba propisa u praksi. Unatoč nad zakonskoj snazi Konvencije o pravima djeteta i primjene u praksi ona se rijetko primjenjuje izravno.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobranitelja za djecu kao partnera u kreiranju propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu. Nacrti propisa kojima se zadire u prava djece prije upućivanju u zakonsku proceduru dostavljati pravobranitelju za djecu na očitovanje i konzultacije.
2. Sustav osiguranja uzdržavanja za dijete iz državnih sredstava nužno je reformirati i prilagoditi najboljem interesu djeteta kako bi se uzdržavanje omogućilo svoj djeci čiji roditelji ne pridonose za uzdržavanje. Uvjete za posvojenje djeteta prilagoditi kako bi se motiviralo posvojitelje na posvojenje djece starije dobi.
3. U priznavanju prava na doplatu za djecu izjednačiti svu djecu do 18 godine života neovisno o školskom statusu djeteta i boravišnom statusu roditelja djeteta.
4. Udomitelje djeteta izjednačiti s roditeljima u priznanju prava na novčane potpore.
5. Propisom regulirati program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u sustavu obrazovanja.
6. Preciznije propisom regulirati prava iz radnog odnosa, sigurnost i zaštitu na radu djece na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, propisati sankcije za poslodavce u slučaju kršenja zakonskih odredbi te regulirati nadzor nad poslodavcima.
7. Potrebno je propisati da kazneni progon počinitelja spolnih delikata na štetu djeteta ne zastarijeva. Proširiti kaznenu odgovornost za neprijavlivanje kaznenih djela na štetu djece neovisno o težini djela na sve građane bez izuzetaka.
8. Onemogućavanje kontakta s drugim roditeljem i nasilje u adolescentskim vezama tretirati kao oblik nasilja u obitelji.
9. Propisom strogo ograničiti mogućnost ispitivanja djeteta od strane policijskih službenika bez prisutnosti roditelja ili drugih osoba koja skrbe o djetetu.
10. Propisati besplatnu zdravstvenu zaštitu za djecu strance s privremenim boravkom u Republici Hrvatskoj.
11. Pojednostaviti sustav besplatne pravne pomoći kako bi bila dostupnija svim građanima lošijeg materijalnog statusa. Odvjetnike motivirati za kvalitetno zastupanje.
12. Imenovati tijelo nadležno za provedbu nadzora nad primjenom zakona o medijima.
13. Donijeti pravilnik o kategorizaciji audiovizualnih djela; provesti edukaciju o njegovoj primjeni u praksi; regulirati prodaju dječjih računalnih igara i uvesti obvezno označavanje računalnih igara; ograničiti dostupnost pojedinih računalnih igara djeci; uvesti označavanje sadržaja koji bi mogli biti štetni za djecu određene dobi; poticati proizvodnju igara poticajnih za djetetov razvoj te uvesti oznake kvalitete, koje će roditeljima olakšati izbor.

14. Zbog jačanja sigurnosti djece u prometu donijeti program osposobljavanja djece za vožnju biciklom.
15. Donijeti provedbeni propis o oglašavanju piva.
16. Donijeti propis o igraonicama i prostorima za dječju igru.
17. Donijeti propis za područje „alternativne“ („nekonvencionalne“) medicine kako bi se onemogućilo djelovanje neprovjerenih terapeuta i iskorištavanje djece.

Prikaz strateških i drugih dokumenata

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012.godine (Državno izvješće § 40; 41; 42) nažalost nije ispunio svoju svrhu, unatoč tome što je sveobuhvatan, što obuhvaća sve preporuke Odbora za prava djeteta iz 2004. te ima dobro postavljene ciljeve. Brojne mjere nisu provedene (npr. Nacionalni program prevencije ozljeda djece, Nacionalna strategija zaštite djece od zlostavljanja ili zanemarivanja, Nacionalni plan protiv seksualnog iskorištavanja djece itd.) ili su provedene djelomično, izvan zadanih rokova te nisu evaluirane.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Realizirati sve mjere zacrtane u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece 2006-2012.

B. Mehanizmi na nacionalnoj ili lokalnoj razini za koordinaciju politike u odnosu na djecu (Preporuke Odbora br. 11, 12, 13 i 14), D. Neovisna ustanova za ljudska prava i E. Približavanje načela i odredbi Konvencije djeci i odraslima

(Državno izvješće § 74; 75) Vijeće za djecu ne ostvaruje od 2004. svoju ulogu koordinativnog tijela za praćenje aktivnosti prema djeci, ne istupa u javnosti niti se oglašava o pitanjima važnima za djecu. No, pojedini članovi vijeća za djecu javno su se izjašnjavali kao nezavisni stručnjaci o tim pitanjima. (primjerice 8 od njih javno su se usprotivili stavu Vijeća da treba ukinuti specijaliziranog pravobranitelja za djecu te ga spojiti sa pučkim pravobraniteljem).

Ured pravobraniteljice je definiran zakonom kao neovisno tijelo nadzora te je dobio podršku države u radu i proširivanju, no Vlada je u izvještajnom razdoblju često naglašavala kako treba ukinuti specijaliziranu instituciju i spojiti ju s pučkim pravobraniteljem što je 2011. učinila donoseći takav zakon. Veliki broj nezavisnih eksperata, UNICEF, nevladine udruge, koordinacija za djecu su se tome usprotivile pa je nakon parlamentarnih izbora i odluke ustavnog suda, ovaj zakon stavljen van snage. Prema novom zakonu iz lipnja 2012. pravobranitelj za djecu kao i drugi specijalizirani pravobranitelji zadržali su svoj nezavisan položaj. Stajalište prema pravobranitelju za djecu kao specijaliziranoj i samostalnoj instituciji nije stabilno već ovisi o političkim promjenama.

(Državno izvješće § 87) Centar za ljudska prava **nije** u svom djelovanju obuhvaćao prava djece. Ona nisu bila agenda ove institucije niti u zaštiti, niti promicanju, niti promociji stoga ga ne možemo zvati neovisnom ustanovom za ljudska prava djece. Ovaj Centar je 2011. pripojen pučkom pravobranitelju.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati uvjete da Vijeće za djecu bude stručno savjetodavno tijelo Vlade čiji stručni stavovi će se respektirati i uvažavati i koje će imati priliku aktivnog sudjelovanja u osiguranju „boljeg okružja“ za djecu.
2. Vlada bi trebala pravobranitelju za djecu omogućiti kontinuirano, nezavisno funkcioniranje prema sadašnjem modelu specijalizirane, samostalne institucije.

F. Financijska sredstva usmjerena djeci (Preporuka Odbora br.15.)

Ne postoje podaci o sredstvima namijenjenim djeci na nacionalnoj i na lokalnoj razini te tako nije vidljivo koliko se sredstava iz državne riznice osigurava za provedbu prava djece. Ured pravobraniteljice za djecu od 2006. preporučuje Vladi RH da se jasno iskažu potrebna sredstva za djecu koja bi se koristila samo za njihove potrebe.

Pravobranitelj za djecu preporučuje

1. Pri izradi Državnog proračuna, kao i proračuna lokalnih zajednica, korisnici proračuna trebaju zasebno alocirati podatke o sredstvima namijenjenim za provedbu prava djece.

II. DEFINICIJA POJMA DIJETE

(čl. 1. Konvencije o pravima djeteta i Preporuke Odbora br. 17 i 18.)

Unatoč preporuci Odbora za prava djeteta te s tim u vezi preporukama pravobranitelja za djecu, ni nadalje ne postoji jednoobrazni način prikupljanja statističkih podataka o djeci pa tako nisu dostupni podaci o osobama mlađim od 18 godina, koji se odnose na njihovu dob, spol, etničko porijeklo. Iz statističkih podataka koje vodi Državni zavod za statistiku nije moguće identificirati prikladne zasebne pokazatelje koji se odnose na sva područja primjene Konvencije i sve skupine djece u društvu, te procjene postignutog napretka i poteškoća koje ometaju ostvarivanje prava djece.

Unatoč naporima pravobranitelja za djecu i nadalje se na nekim područjima sva djeca do 18 godine ne tretiraju na jednak način. Primjerice u Zakonu o sudovima za mladež dijete žrtva kaznenog djela koje je starije od 16 godina nema automatski iste pogodnosti sudjelovanja u postupku koje ima dijete žrtva mlađe dobi (ispitivanje bez prisutnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi putem audio-video uređaja kojima rukuje stručni pomoćnik, uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe).

Pravobranitelj preporučuje:

1. Standardizirati način prikupljanja podataka o djeci te oformiti registre za bilježenje osnovnih karakteristika i pokazatelja primjene Konvencije o pravima djeteta.
2. U kaznenom zakonodavstvu izjednačiti položaj i zaštitu djece svjedoka mlađih od 18 godina.

III. OPĆA NAČELA

A. Nediskriminacija (Državno izvješće § 99)

Izvan izvještajnog razdoblja (u 2012.) porastao je broj pritužbi zbog diskriminacije koje je primio Pravobranitelj za djecu, a najčešće se odnose na diskriminaciju djece u području odgoja i obrazovanja po osnovi pripadnosti romskoj etničkoj manjini.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati uključivanje sve djece pripadnika romske manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, osigurati prijevoz djeci do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te odgovarajuće prostorne i kadrovske kapacitete u odgojno-obrazovnim ustanovama za potrebe uključivanja romske djece u redovni školski sustav.
2. Izraditi i provoditi preventivne programe usmjerene učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti.
3. Educirati i informirati roditelje i odgojno-obrazovne radnike i druge osobe koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu o zabrani diskriminacije.

B. Najbolji interes djeteta (Državno izvješće § 109)

Pravobranitelj za djecu uočava da postoji prostor za unapređenje primjene tog načela od strane tijela i institucija.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Educirati stručne djelatnike koji sudjeluju u procesima donošenja odluka koje se odnose na djecu o implementaciji načela najboljeg interesa djeteta te ih dodatno educirati o razvojnim potrebama djeteta.

C. Pravo na život, opstanak i razvoj (Državno izvješće § 111-113)

Prevenција i zaštita mentalnog zdravlja djece (posebice djece s problemima u ponašanju) otežana je zbog nedovoljnog broja stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja, nedostatka smještajnih kapaciteta, izostanka multidisciplinarnog pristupa te različite dostupnosti unutar države.

Zabrinjava veliki broj djece stradale u prometu kao pješaka, suvozača i vozača bicikla, motocikla, čak i poljoprivrednih vozila.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati dovoljan broj stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja, njihovu edukaciju i veću dostupnost djeci i roditeljima naročito u područjima izvan velikih gradskih središta.
2. Jačati multidisciplinarni pristup u zaštiti mentalnog zdravlja djece općenito, a posebno u pogledu djece i mladih koja imaju probleme u ponašanju.
3. Osigurati pojačani nadzor nad primjenom propisa, unaprijediti cestovnu infrastrukturu te edukaciju djece i odraslih o sigurnom učešću u prometu.

D. Poštivanje mišljenja djeteta (Državno izvješće § 118-125)

Načelo sudjelovanja djece se ne provodi u dovoljnoj mjeri, odrasli ga prihvaćaju uglavnom deklarativno te nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi ovog načela.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu o pravu djece na sudjelovanje.

IV. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE

A. Prijava rođenja, ime i državljanstvo (Članak 7. Konvencije)

(Državno izvješće § 128) Vezano uz pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla aktualno je različito utvrđivanje očinstva djeteta, ovisno o okolnosti je li dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili kao izvanbračno. Obiteljski zakon u pogledu presumpcije očinstva čini razliku između djece rođene u braku i one koje su rođena izvan njega. Naime, djetetu koje je rođeno za vrijeme trajanja braka ili u roku od tristo dana po njegovom okončanju, u rodni list upisuje se automatski očinstvo majčinog muža, čak i u onim situacijama kada je nesporno da on nije otac djeteta pa se sudskim putem mora osporavati takva presumpcija. Biološki otac djeteta do okončanja sudskog postupka u kojem će biti utvrđeno njegovo očinstvo, ne može biti djetetov zakonski zastupnik, ne može sudjelovati u određivanju osobnog imena djeteta, a dijete ne može nositi niti njegovo prezime.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Primjenjivati presumpciju bračnog očinstva samo u onim slučajevima kada se očinstvo djeteta ne može odrediti suglasnom voljom roditelja.

C. Sloboda izražavanja i pravo na traženje, primanje i širenje informacija (Državno izvješće §137 – 140)

Aktivnost djece-članova predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici, kao i način izbora dječjih predstavnika često su formalizirani i nisu zastupljeni u svim sredinama. Djeca nisu dovoljno informirana o ovim aktivnostima.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Potrebno je educirati djecu o značenju i važnosti predstavničkog tijela u školi, dječjem domu i lokalnoj zajednici te educirati nastavnike/odgojitelje za osnaživanje participacijskih kapaciteta djece, koje je škola dužna izgrađivati, a lokalna zajednica i država financijski osigurati.
2. Poticati sudjelovanje djece u stvaranju i uređivanju dječjih/učeničkih časopisa, u sklopu razvoja medijske kulture.

D. Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti (Državno izvješće § 141-143)

Djeca kroz odgojno-obrazovni sustav nemaju priliku dovoljno upoznati različite religije i druge svjetonazore, primjerice ateizam. Budući da većina djece pohađa katolički vjeronauk, u školama se javlja problem organiziranja nastave, odnosno zamjenskog sadržaja za djecu koja ga ne pohađaju. Ni u javnosti nema dovoljno informacija o školama i odgojno-obrazovnim programima različitih vjerskih zajednica.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Pojačati informiranje o vjerskim odgojno-obrazovnim programima različitih konfesija i uvesti izborni predmet Religijska kultura (ili slično) za djecu koja ne pohađaju vjeronauk. Razvijati osjetljivost na svaku vrstu diskriminacije te na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava promicati toleranciju među pripadnicima različitih svjetonazora.

E. Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja (Članak 15. Konvencije) (Državno izvješće § 144; 148)

Djeca mogu biti članovi udruge, ali bez prava odlučivanja u njezinim tijelima te ne mogu biti osnivači udruge. Sadržaj i rad udruga nisu primjereno nadzirani, a ako se ne natječu za dobivanje sredstava iz državnog ili lokalnih proračuna njihovi programi se ne verificiraju niti se kontrolira sadržaj usluga koje pružaju djeci.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Nužno je zakonom propisati uvjete za obavljanje djelatnosti udruga, naročito kad se one odnose na djecu i na nadzor nad stručnim radom udruga.
2. Potrebno je poticati i pripremiti djecu za volontiranje, odnosno u odgojno-obrazovne programe uključiti informiranje o radu za opće dobro.

F. Zaštita privatnosti i ugleda (Članak 16. Konvencije)

Djeca su često podvrgnuta samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njihov privatni život osobito putem medija.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Kontinuirano raditi na osvješćivanju javnosti i educiranju stručnjaka o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti i dostojanstva djece u svim segmentima njihovog života.
2. Označiti tijelo nadležno za provedbu nadzora nad primjenom zakona o medijima (kao što to za elektroničke medije provodi vijeće za elektroničke medije) i dosljedno sankcionirati nakladnike zbog kršenja prava djece.
3. Kontinuirano educirati novinare o važnosti zaštite prava djeteta i osnažiti i samoregulacijska tijela u području medija, koja zasad nisu dovoljno utjecajna.

G. Pristup djece informacijama iz raznih izvora i zaštita od materijala štetnih za njihovu dobrobit (Državno izvješće §161-173)

(Državno izvješće § 161-162) Pravobranitelj uočava nedostatnu opremljenost knjižnica u manjim mjestima, u malim školama, u područjima posebne državne skrbi, na otocima i nepristupačnim mjestima.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Potrebno je sustavno poticati izdavanje kvalitetne literature za djecu i materijala o pravima djece te obnavljati fond dječjih odjela narodnih knjižnica i školskih knjižnica u svim dijelovima Hrvatske.

(Državno izvješće § 163-165) **Državna radio televizija**, u sklopu usluga javnog servisa proizvodi program za djecu, no on se realizira s vrlo skromnim proračunom. Komercijalni televizijski nakladnici nisu zainteresirani proizvoditi kvalitetan dječji program već uglavnom emitiraju strani program, među kojim i crtane filmove često s prizorima nasilja.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Promicati proizvodnju i emitiranje kvalitetnih programa za djecu.
2. Koristiti televizijski medij za promicanje medijske kulture djece i roditelja te redovito roditelje poučavati o mogućnostima roditeljske zaštite praćenju TV-programa.

(Državno izvješće § 166-172) Propisi u području tiskanih medija ne štite dovoljno djecu od potencijalno štetnih sadržaja. *Zakon o elektroničkim medijima* (2009.) bolje regulira ova pitanja, pogotovo otkako je donesen novi *Pravilnik o zaštiti maloljetnika* (2010.), ali u praksi se propisi ne primjenjuju dosljedno, štetni sadržaji dostupni su na teletekstu, ima mnogo proizvoljnosti u označavanju sadržaja neprimjerenih djeci (dobne oznake 12, 15 i 18), Vijeće za elektroničke medije nadzire primjenu zakona, ali rijetko i blago sankcionira kršenje propisa u području zaštite prava djece. Zakonski nije regulirana prodaja dječjih računalnih igrica niti njihovo označavanje.

Unatoč propisima koji ograničavaju reklamiranje alkohola, na svim televizijama učestalo se i agresivno reklamira pivo, što neminovno utječe na djecu. Država već godinama propušta donijeti provedbeni propis o oglašavanju piva.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Jasnije definirati zaštitu djece od potencijalno štetnih informacija u tiskanim medijima.
2. Regulirati prodaju dječjih računalnih igrica i uvesti njihovo obvezno označavanje, ograničiti dostupnost pojedinih igara djeci, uvesti oznake kvalitete, koje će roditeljima olakšati izbor.
3. Ograničiti reklamiranje piva, a na televiziji ga zabraniti do 22 sata.

(Državno izvješće §173-175) Premda su od 2010. godine uloženi napor u podizanje razine zaštite djece na Internetu, to se ne pokazuje dovoljnim.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

4. Educirati djecu, roditelje i nastavnike o mogućnostima sigurnog korištenja Interneta, zaštite privatnosti, ali i nužnosti nadziranja djetetovih aktivnosti na Internetu.
5. Osigurati dostupna savjetovaništa i SOS telefonske linije.
6. Uključiti djecu u aktivnosti promicanja sigurnog korištenja Interneta i jačati sudjelovanje djece u ovom području.

H. Zabrana mučenja ili drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja, uključujući i tjelesno kažnjavanje te mjere oporavka i socijalne reintegracije

(Državno izvješće § 177) Nakon podnošenja državnog izvješća, promjenom u kaznenom zakonodavstvu učinjen je korak unazad u zaštiti prava djece. Dok je ranijim propisom rok zastare za sva kaznena djela počinjena na štetu djeteta počinjao teći s punoljetnošću djeteta sad to vrijedi samo za neka kaznena djela (spolni delikti, trgovanje ljudima, ropstvo, zanemarivanje djeteta i zloupotreba njegovih prava i sl.).

(Državno izvješće § 179-182) U odgojno-obrazovnim ustanovama problem nasilja među djecom i dalje je velik. Postojeći preventivni programi nisu djelotvorni. Slična je situacija i u ustanovama za djecu s poremećajima u ponašanju, gdje je dodatni problem to što se nasilje često percipira kao normalna posljedica odrastanja i međusobne interakcije djece.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004.) često se primjenjuje površno i nepotpuno, nedostaje multidisciplinarni i multisektorski pristup u rješavanju problema te pružanju pomoći djeci žrtvama i djeci počiniteljima nasilja.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Tijek zastare kaznenog progona vezati uz punoljetnost djeteta za sva kaznena djela počinjena na štetu djeteta.
2. Usvojiti nacionalnu strategiju zaštite djece od svih oblika nasilja s jasno postavljenim ciljevima, mjerama, indikatorima provedbe i evaluacijom učinkovitosti.
3. Poboljšati postojeći Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i educirati sve dionike za njegovo provođenje.
4. Poboljšati uvjete u institucijama za djecu, posebice onima za djecu s poremećajima u ponašanju te osigurati dovoljan broj stručnjaka uz kontinuiranu edukaciju, superviziju i redoviti nadzor.

V. OBITELJSKO OKRUŽENJE I ALTERNATIVNA SKRB

A. Obiteljsko okruženje i roditeljsko vođenje koje uzima u obzir razvojne sposobnosti djeteta (Članak 5. Konvencije) i B. Zajedničke odgovornosti roditelja, pomoć roditeljima i pružanje usluga skrbi za dijete (Članak 18. Konvencije), (Preporuke Odbora br. 39 i 40), (Državno izvješće § 187-195)

Uočavamo nedostatak servisa koji bi pružali savjetodavne usluge i podršku roditeljima i djeci vezano uz pitanja roditeljske skrbi, odnose u obitelji i poteškoće s kojima se djeca i roditelji susreću tijekom odrastanja. Koncept zajedničke roditeljske skrbi nije na zadovoljavajući način promoviran od strane stručnjaka. Postoje problemi vezani za susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi nakon prekida zajednice života roditelja. Zabrinjavajući je broj djece izložene manipulativnim oblicima

ponašanja roditelja koji rezultiraju otuđenjem djeteta od roditelja i razvojem niza emocionalnih poteškoća djeteta. Nedovoljno je stručnjaka u centrima za socijalnu skrb, njihove kompetencije treba jačati, nedostaje im edukacije i supervizije.

Predškolski odgoj i obrazovanje nije omogućen svoj djeci predškolske dobi, jer ovise o financijskim mogućnostima i osjetljivosti lokalne zajednice za potrebe djece i njihovih roditelja.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osnivanje servisa za savjetodavnu pomoć i podršku djeci i roditeljima na lokalnoj razini.
2. Osigurati kontinuirano obrazovanje stručnjaka centara za socijalnu skrb, superviziju stručnjaka u centrima i osiguranje učinkovitijih mehanizama praćenja kvalitete njihovog rada.
3. Unaprijediti provedbu postojećih mjera obiteljsko pravne zaštite i ubrzati sudske postupke.
4. Osiguranje dostatnih kapaciteta predškolskih ustanova.

C. Odvajanje od roditelja (Članak 9. Konvencije)

Centri za socijalnu skrb i sudovi ponekad odugovlače s donošenjem i provođenjem odluka o izdvajanju djece iz biološke obitelji, čime se djecu izlaže daljnjem zanemarivanju i zlostavljanju. Djeca nisu adekvatno uključena u postupke u kojima se odlučuje o njihovom izdvajanju iz obitelji. Brojni problemi uočavaju se u održavanju kontakta između roditelja i djece koji su odvojeni iz različitih razloga.

Pravobranitelj preporučuje:

1. Osigurati kvalitetniju pomoć obiteljima u riziku, kako bi se preveniralo izdvajanje djece iz obitelji.
2. Osnivanje obiteljskih sudova, ubrzanje sudskih postupaka u kojima se odlučuje o mjerama izdvajanja djeteta iz obitelji, poticati i omogućiti djeci sudjelovanje u postupku.
3. Poticanje i praćenje redovitosti i kvalitete susreta i druženja djece i roditelja te poboljšanje uvjeta i opremljenosti prostora u kojima se susreti odvijaju.
4. Skraćivanje trajanja boravka djeteta u instituciji te veći angažman u pronalaženju udomiteljskih obitelji.
5. Kvalitetniji i sustavniji nadzor nad radom institucija i udomiteljskih obitelji u kojima su smještena djeca.
6. Izmjenu propisa na način da se djeci rođenoj neposredno prije upućivanja majke na izvršavanje odgojne mjere ili kazne zatvora omogući boravak uz majku.
7. Osigurati podršku djeci roditelja koji su u sukobu sa zakonom, roditeljima zatvorenicima i onima koji skrbe o djeci dok je roditelj u zatvoru.

E. Potraživanje uzdržavanja za dijete (Državno izvješće § 203)

Uočeno je nekoliko problema koji se odnose na uzdržavanje: nedosljedno se primjenjuju zakonske odredbe, sudski postupci dugo traju, posebno u slučajevima kada roditelj-obveznik uzdržavanja živi u inozemstvu, a institucije rijetko iniciraju postupke radi određivanja uzdržavanja po službenoj dužnosti. Privremeno uzdržavanje koje se osigurava iz državnog proračuna nije riješeno u najboljem interesu djeteta: primjenjuje se tek šest mjeseci nakon neplaćanja, traje kratak period (do 3 godine), iznosi polovicu od minimalnog novčanog iznosa potrebnog za mjesečno uzdržavanje djeteta koje je dužan platiti roditelj koji ne živi s djetetom, a po isteku tog roka, djeca ostaju bez uzdržavanja ukoliko roditelj i dalje ne plaća.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Izmjenu propisa kako bi se djetetu omogućilo učinkovito ostvarivanje privremenog uzdržavanja u skladu s njegovim potrebama.
2. Aktivniji angažman centra za socijalnu skrb u osiguranju privremenog uzdržavanja.
3. Ubrzanje sudskih postupaka.

F. Djeca lišena obiteljskog okruženja/ roditeljske skrbi (Državno izvješće § 206-215)

Unatoč planu za deinstitucionalizaciju, ne smanjuje se broj djece smještene u institucijama i taj smještaj predugo traje. Ustanove su neujednačeno opremljene, nedovoljno stručno ekipirane i nedovoljno surađuju s centrima za socijalnu skrb. Unatoč kampanjama za afirmaciju razvoja udomiteljstva, udomiteljskih obitelji nema dovoljno (posebno u gradovima). Nedostaje edukacija i podrška udomiteljima i udomljenoj djeci. Centri za socijalnu skrb ne rade dovoljno na pripremi biološke obitelji za povratak djeteta u obitelj.

U odgojnim ustanovama za djecu s poremećajima u ponašanju, stručni tretman nije dovoljno diferenciran ni individualiziran, a dio zaposlenika nije dovoljno osposobljen za rad s ovom skupinom djece. Nema odgovarajućeg tretmana djece sa složenim poremećajima u ponašanju koja su sklona bijegu iz ustanova otvorenog tipa. Također je i problem tretmana djece koja imaju kombinaciju poremećaja u ponašanju i psihičkih teškoća za koju ne postoji adekvatan smještaj, tretman i liječenje.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Intenzivirati proces deinstitucionalizacije i skratiti vrijeme smještaja djece izvan obitelji.
2. Poticati aktivno sudjelovanje djece u procesu izrade individualnog plana promjene.
3. Kontinuirano educirati djelatnike centara i institucija, osigurati im superviziju i djelotvornije mehanizme nadzora.
4. Razvijati udomiteljstvo, jačati suradnju centara za socijalnu skrb i udomitelja te udomitelje educirati i podržavati.
5. U ustanovama za djecu s poremećajima u ponašanju tretman bolje diferencirati i individualizirati; osnovati posebne odjele intenzivnog tretmana u zajedničkoj nadležnosti socijalne skrbi i zdravstva za djecu sa složenim poremećajima u ponašanju u kombinaciji sa psihičkim teškoćama.

G. Periodično provjeravanje smještaja (Državno izvješće § 216-218)

Stručni radnici centra za socijalnu skrb ne posjećuju redovito djecu u institucijama, niti u udomiteljskim obiteljima. Nisu dovoljno uključeni u pripremanje mlade osobe za izlazak iz institucije te nedovoljno rade s biološkom obitelji na pripremi za povratak djeteta.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Redovito provjeravati uvjete smještaja te raditi na osiguravanju uvjeta za izlazak djeteta iz institucije.

H. Posvojenje, nacionalno i međudržavno (Državno izvješće § 219-222)

U ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalaze se i djeca koja imaju ispunjene zakonske pretpostavke za posvojenje, a najčešće se radi o „starijoj“ djeci ili djeci s teškoćama u razvoju. Postojeće zakonsko rješenje destimulira posvojenje „starije“ djece. Predugo traju sudski postupci lišavanja roditeljske skrbi.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Skratiti trajanje sudskih postupaka lišavanja roditeljske skrbi.
2. Intenzivirati angažman centara za socijalnu skrb u pronalaženju posvojitelja za „stariju“ djecu i djecu s teškoćama u razvoju.
3. Uvesti u zakon ograničenje maksimalne dobne razlike između posvojitelja i posvojenika.

I. Nezakonito odvođenje i zadržavanje djeteta (Državno izvješće § 223-224)

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta uočeno je nekoliko problema: dugotrajnost postupaka i otežano provođenje odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno.

Pravobranitelj za djecu preporučuje

1. Djelotvorniju provedbu Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece.

J. Zlostavljanje i zanemarivanje, uključujući tjelesni i psihološki oporavak i socijalnu integraciju (Članci 19. i 39. Konvencije), (Državno izvješće § 225-244)

Unatoč zakonskoj uređenosti i provedenoj kampanji protiv tjelesnog kažnjavanja, i dalje izostaje pravovremena, stručna i cjelovita zaštita djece od nasilja i zanemarivanja. Djeca su izložena nasilju u obitelji, školi, domovima za djecu, sportskim klubovima i na ulici. Tjelesno kažnjavanje djece i dalje je prisutno u društvu kao „metoda odgoja“. Uočeno je oklijevanje stručnjaka u podnošenju prijave, dugotrajnost kaznenih postupaka te nedovoljan broj stručnjaka koji pružaju pomoć djeci i roditeljima, posebno u manjim sredinama. Nedostaju kapaciteti za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja obiteljskoga nasilja.

Znatno je poboljšana zakonska uređenost zaštite djece od seksualnog nasilja, no i dalje postoje „rupe u zakonu“ koje omogućuju da počinitelji spolnih delikata (u institucijama, udrugama itd.) rade neposredno s djecom i nakon što je utvrđena njihova krivnja. Zabrinjava nedostatak kapaciteta za pružanje pravovremene i kvalitetne podrške djetetu koje je doživjelo seksualno nasilje, a ni njihov tretman u pravosudnom postupku nije uvijek zadovoljavajući.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Nastaviti senzibilizaciju stručne i šire javnost za potrebu prijave svakog oblika nasilja nad djecom.
2. Unaprijediti sustav zaštite i podrške djeci-žrtvama i svjedocima, te njihovim roditeljima i drugim članovima obitelji.
3. Osigurati dovoljan broj stručnjaka za rad s djecom i roditeljima na području cijele države.
4. Osigurati financijska sredstva za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji.

VI. INVALIDITET, OSNOVNO ZDRAVLJE I SOCIJALNA SKRB

A. Djeca s invaliditetom (Državno izvješće § 245, 253 i 257)

I dalje je znatan dio zdravstvenih i drugih ustanova nepristupačan za djecu s teškoćama u razvoju, te u njima nije razvijen sustav podrške za gluhu, slijepu i gluhoslijepu djecu.

Sustav podrške za djecu s teškoćama u razvoju nije djelotvoran niti je sustavno riješen pri njihovu uključivanju u odgojno-obrazovne programe (npr. problem financiranja pomoćnika).

Pravobranitelj za djecu preporučuje

1. Prilagodbu prostornih uvjeta zdravstvenih i drugih ustanova te povećanje kvalitete boravka djece s teškoćama u razvoju.
2. Osigurati dostupnost pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovnim ustanovama.
3. Donijeti novi provedbeni propis o obrazovanju djece s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama.

C. Zdravlje i zdravstvene službe (Državno izvješće § 270, 272, 278-280, 287, 297-298 i 303)

Iako zakoni i podzakonski propisi omogućavaju besplatni boravak roditelja uz dijete u bolnici, to nije osigurano u dovoljnoj mjeri zbog ograničenih bolničkih kapaciteta. Dječji odjeli smješteni su u skućenim prostorima u kojima nije moguće osigurati djetetovo dostojanstvo ni zaštitu privatnosti. Uočen je nedostatak stručnjaka, posebno onih mentalnog zdravlja – liječnika specijalista, odjelnih psihologa, socijalnih radnika i medicinskih sestara. Nedovoljno se uvažava pravo djeteta na sudjelovanje u odlučivanju o liječenju.

Djeca i mladi nemaju sustavnu edukaciju o zdravom životu i odgovornom spolnom ponašanju. Unatoč zakonskim zabranama, mladi kupuju i konzumiraju alkoholna pića i duhanske proizvode.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Dodatna ulaganja u proširenje smještajnih kapaciteta dječjih odjela i adekvatno opremanje.
2. Osigurati veću dostupnost stručnjaka za zaštitu mentalnog zdravlja djeteta u svim sredinama.
3. Nesmetano ostvarivanje jedinstvenog zdravstvenog i spolnog odgoja u školama.
4. Dosljedno sankcioniranje prodaje alkoholnih pića i duhanskih proizvoda.

D. Socijalna sigurnost i službe i ustanove za skrb o djeci (Članci 26. i 18. Konvencije), (Državno izvješće § 327)

Radno vrijeme vrtića u praksi nije prilagođeno radnom vremenu roditelja, a organizacija rada (spajanje grupa, nepoznati odgojitelj, premještanje djece u druge udaljene objekte) u vrijeme blagdana i praznika nije prilagođena djeci i roditeljima.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Organizirati rad u vrtiću u najboljem interesu i razvojnim potrebama djece i obitelji.

E. Životni standard (Članak 27. Konvencije), (Državno izvješće § 331-339)

Prijevoz do škole nije osiguran onim učenicima obvezne osnovne škole čiji dom je udaljen manje od tri (do 4. razreda) odnosno pet km od škole (od 5.-8. razreda).

Od siječnja 2010. učenici srednjih škola nemaju pravo na besplatan prijevoz koji se do tada financirao iz državnog proračuna. Osim toga, smještaj i prehrana srednjoškolaca u učeničkim domovima više nisu besplatni. To su razlozi zbog kojih se povećava broj djece koja odustaju od srednje škole.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati besplatan prijevoz svim učenicima osnovnih i srednjih škola, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza (mjesni i međumjesni).
2. Osigurati besplatan smještaj i prehranu učenika u učeničkom domovima.

VII. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VRIJEME I KULTURNE AKTIVNOSTI

A. Obrazovanje, uključujući strukovnu poduku i usmjerenje i B. Obrazovni ciljevi u odnosu na kvalitetu obrazovanja (Članak 29. Konvencije)

(Državno izvješće § 341-344) Predškolski odgoj i obrazovanje nisu jednako dostupni svoj djeci zbog nedovoljnog broja vrtića, posebno u manjim mjestima i na otocima.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati dovoljan broj dječjih vrtića posebice u manjim sredinama i na otocima.

(Državno izvješće § 350-364) Program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine ne sufinancira se u svim ustanovama, a ključan je za sprečavanje negativne prakse segregacije u sustavu predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Podrška za učenike romske nacionalne manjine u vidu romskih pomagača nije uspostavljena sustavno, a romski pomagači nisu dostupni svima (dostupni su samo na području Međimurske županije). Za djecu u školama ne postoje materijali na jeziku i pismu romske nacionalne manjine.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati jednaku dostupnost romskih pomagača za učenike pripadnike nacionalne manjine.
2. Osigurati učenicima, pripadnicima romske nacionalne manjine materijale na njihovom jeziku i pismu. Osigurati jednaku dostupnost programa predškole za djecu pripadnike nacionalne manjine

(Državno izvješće § 367 i 368) Građanskim odgojem i obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca u školama. Istraživanja među djecom pokazuju, a i sami učenici naglašavaju, kako im škola ne pruža sustavna znanja iz područja ljudskih prava.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osigurati jednaku dostupnost programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava svakom djetetu.
2. Uvesti građanski odgoj i obrazovanje u sve škole kao obvezni nastavni predmet.

C. Odmor, igra, slobodno vrijeme, kulturne i umjetničke aktivnosti (Državno izvješće § 378)

Pravobranitelj za djecu uočava da u brojnim lokalnim zajednicama djeca nemaju prostor za druženje i provedbu programskih sadržaja u slobodnom vremenu.

Programi za djecu se naplaćuju pa nisu dostupni svima. Besplatni se programi nude u školama kao izvannastavne aktivnosti, ali ta je ponuda skromna, osobito u manjim mjestima i na otocima.

Nisu propisani uvjeti za rad igraonica i dječjih igrališta niti nadzor nad njihovim radom.

Ne postoji sustavno praćenje zdravlja djece koja se bave sportom i rekreacijom, ona često treniraju u noćnim satima, rad svih trenera i sportskih djelatnika nije licenciran.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Osnovati centre za djecu i mlade u svim jedinicama lokalne samouprave (općinama i gradovima).
2. Donijeti jedinstveni propis kojim bi se propisali uvjeti uređenja i održavanja vanjskih i unutarnjih prostora za dječju igru (igraonica i igrališta).
3. Poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima učiniti ih dostupnima svoj djeci.
4. Osigurati financijsku potporu za izvannastavne aktivnosti u školama na otocima i u manjim mjestima.

5. Uvesti efikasan i sustavan način praćenja zdravlja djece koja se bave sportom i rekreacijom, prilagoditi vrijeme treniranja djeci te uvesti licence za sve trenere i sportske djelatnike koji se bave djecom.

VIII. POSEBNE MJERE ZAŠTITE

A. Djeca u hitnim situacijama

1) Djeca bez pratnje/izbjeglice (Članak 22. Konvencije)

U sustavu zaštite djece bez pratnje statistički podaci nisu jednoobrazni, potpuni niti podudarni, ne postoji mreža posebno educiranih skrbnika, nema specijaliziranih ustanova za smještaj djece bez pratnje, a djeca se smještavaju u neprikladnim uvjetima. Nedostaju prevoditelji nekih jezika. Iako je maloljetnim tražiteljima azila zakonski zagaranirano pravo na osnovno i srednjoškolsko obrazovanje pod istim uvjetima kao i hrvatskim državljanima, u praksi ostvarivanje ovog prava nailazi na brojne poteškoće.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Uspostaviti nacionalni referalni sustav praćenja fenomena djece bez pratnje s jedinstvenim modelom prikupljanja statističkih podataka svih kategorija djece.
2. Razviti mrežu posebno educiranih skrbnika i odgovarajućih prevoditelja.
3. Osigurati specijalizirani smještaj, zdravstvenu i socijalnu skrb te pravo na obrazovanje prilagođeno individualnim potrebama djeteta.
4. Razviti dugoročne programe integracije, odnosno poboljšati postupak povratka djece u državu porijekla, s naglaskom na dobrovoljnom i sigurnom povratku.
5. Pružati financijsku potporu organizacijama civilnog društva koje neposredno rade na integraciji azilanata i drugih osoba pod zaštitom.

2) Djeca u oružanim sukobima, uključujući tjelesni i psihički oporavak i socijalnu integraciju (Članak 38. Konvencije)

Trenutačno je u Hrvatskoj 726,5 četvornih kilometara minski sumnjivih površina s 90.000 mina i velikim brojem neeksploziranih ubojnih sredstava što obuhvaća 12 županija, 100 gradova i općina. Mnoge od tih površina nalaze se u blizini škola.

Pravobranitelj preporučuje:

1. Osigurati potrebna financijska sredstva kako bi se prostori očistili i stvorilo sigurno okruženje za djecu te nastaviti s preventivnom edukacijom djece.

B. Djeca u sukobu sa zakonom

1) Provođenje pravne zaštite maloljetnika (Članak 40. Konvencije)

Samo neki sudovi na kojima se sudi djeci, imaju zaposlene stručne suradnike čija bi prisutnost trebala biti obvezna u svim postupcima u kojima se sudi djeci. Suci za mladež ne poštuju zakonsku obvezu obilaska maloljetnika na izvršenju odgojnih mjera. Zbog nedovoljnog broja organizacija u kojima se može izvršiti posebna obveza humanitarnog rada ili poslova komunalnog ili ekološkog značenja, maloljetnici na izvršenje ove obveze dugo čekaju.

Slično je i s posebnom obvezom uključivanja u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovaništu za mlade, budući da nema dovoljno savjetovaništa u koje bi se maloljetnici mogli uputiti.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Zaposliti stručne suradnike u svim sudovima i državnim odvjetništvima.
2. Redovito kontrolirati izvršenje institucionalnih sankcija.
3. Povećati mogućnosti za izvršenje alternativnih sankcija.

2) Djeca lišena slobode (Članak 37. b,c i d Konvencije)

Pritvor

Zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta u kaznenim ustanovama u kojima se izvršava mjera pritvora, maloljetnici najčešće borave u sobama zajedno s odraslim osobama, ne nastavljaju školovanje niti im se omogućava rad. Ne provodi se stručni tretman. Zbog nedovoljne žurnosti u postupku, pritvor ponekad zna potrajati godinu i više dana

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Odvajati djecu od odraslih prilikom izvršenja mjere pritvora.
2. Djeci omogućiti nastavak školovanja i stručni tretman te rad ukoliko ga žele.
3. Ubrzati okončanje kaznenog postupka kada je dijete u pritvoru.

Maloljetnički zatvor

Maloljetnički zatvor za počinitelje prekršaja, izvršava se u zatvorima u uvjetima koji su neadekvatni kao i maloljetnički pritvor, ne postoje specijalizirani odjeli za maloljetnike.

Maloljetnički zatvor za počinitelje kaznenih djela izvršava se u zasebnoj kaznenoj instituciji, u nepoticačnim uvjetima i bez dovoljnog broja stručnjaka.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Prostorno i kadrovski unaprijediti izvršenje sankcije maloljetničkog zatvora.

Odgojni zavodi

Smještajni uvjeti izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod nisu u skladu s međunarodnim stiardima. Muški odgojni zavod nalazi se na izoliranoj lokaciji, s derutnim prostorima i namještajem te zapuštenim sanitarnim čvorovima. Svi štićenici u dobi od 14. do 23. godine borave u jednoj zgradi i nema diferenciranog tretmana. Stopa kriminalnog recidiva je velika. Iako je zakonom predviđen obilazak maloljetnika koji su na izvršenju odgojne mjere od strane suca za mladež jednom u 6 mjeseci, većina sudaca to ne čini.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju – izmjestiti ustanovu iz izolacije, a do tada poboljšati prostorne uvjete, diferencirati tretman, zaposliti potreban stručni kadar, stalno educirati i supervizirati uposlene stručnjake i redovito obilaziti odgajanje od strane sudaca i centara za socijalnu skrb.

3) Osuđivanje maloljetnika, osobito zabrana smrtne kazne i doživotnog zatvora te postojanje alternativnih sankcija na temelju restorativnog pristupa (Članak 37. A Konvencije)

Zbog nedovoljnih resursa za provođenje alternativnih mjera i sankcija maloljetnici dugo čekaju na njihovo izvršenje, djelatnici izvan sustava socijalne skrbi nisu materijalno motivirani za njihovo provođenje.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Potrebno je unaprijediti kvalitetu izvršenja alternativnih mjera.

4) Tjelesni i psihički oporavak i socijalna reintegracija (djeca žrtve kaznenih i prekršajnih djela)

Zabrinjava neprimjereno postupanje policijskih djelatnika, državnih odvjetnika i sudaca prilikom ispitivanja djece žrtava ili svjedoka, izloženost djeteta višestrukim ispitivanjima, dugotrajnost sudskog postupka, izostanak kvalitetne pomoći i podrške.

Zakonske mogućnosti saslušanja djeteta u vlastitom domu rijetko se primjenjuju. Podrška svjedocima i žrtvama postoji samo na nekim sudovima, dok ih na prekršajima uopće nema. Sudski prostori nisu *child friendly*.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Standardizirati postupanje s djecom žrtvama i svjedocima.
2. Osnovati nacionalni centar za koordinaciju različitih aktivnosti vezanih uz pružanje pomoći žrtvama i svjedocima.
3. Ustrojiti službe podrške djeci svjedocima i žrtvama na svim sudovima.
4. Sudske prostorije učiniti više *child friendly*.

C. Djeca izložena izrabljivanju, uključujući tjelesni i psihički oporavak i socijalnu integraciju (Članak 39.)

1) Gospodarsko izrabljivanje, uključujući i rad djece (Članak 32. Konvencije)

Postojećim propisima nisu propisana detaljna pravila o sudjelovanju djece u kulturnim, umjetničkim, promidžbenim i sličnim aktivnostima uz nagradu dok za besplatno sudjelovanje djece u tim aktivnostima pravila uopće ne postoje, kao niti sustav nadzora.

Pravobranitelj preporučuje:

1. Propisati detaljna pravila o sudjelovanju djece u kulturnim, umjetničkim, promidžbenim i sličnim aktivnostima.

2) Seksualno iskorištavanje i zlostavljanje

Dugotrajnost sudskog postupka, višestruko ispitivanje seksualno zlostavljanog djeteta, ponavljani intervjui s djetetom s više različitih ispitivača i na različitim lokacijama, nedovoljno organiziran sustav podrške djetetu samo su neki od problema. Očit je nedostatak stručnjaka i ustanova za tretman seksualno zlostavljane djece. Preventivni programi dostupni su vrlo ograničenom broju djece jer nisu sustavno organizirani. Medijsko prikazivanje slučajeva seksualnog zlostavljanja djece često je senzacionalističko i narušava djetetovo pravo na zaštitu privatnosti i dostojanstva. Nadzor i praćenje

počinitelja seksualnih delikata na štetu djecu nije organiziran niti su razvijeni učinkoviti preventivni programi za potencijalne počinitelje seksualnog nasilja nad djecom.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Razviti sustav permanentne edukacije sudaca, državnih odvjetnika i odvjetnika za područje seksualnih delikata na štetu djece.
2. Poticati edukaciju odvjetnika o specifičnostima rada s djecom radi stjecanja specijalizacije (licencije) za obiteljsko pravo i kazneno pravnu zaštitu djece.
3. Ubrzati postupanje i odlučivanje.
4. Osnovati regionalne ustanove za forenzično ispitivanje i tretman zlostavljane djece.
5. Razviti učinkovite i odgovarajuće načine za registriranje informacija o počiniteljima te provođenje efikasnog nadzora nad počiniteljima.

3) Prodaja, trgovanje i otmica (čl. 35.)

Tradicijsko ugovaranje maloljetničkih brakova, kao jedan od oblika spolnog iskorištavanja djece, nažalost je i dalje prisutno, posebno u okvirima romske zajednice. Iako je nedozvoljeno sklapanje braka kazneno djelo trgovanja ljudima u praksi nažalost rijetko dolazi do procesuiranja takvih nedozvoljenih radnji.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Dosljedno sankcionirati ove štetne prakse.
2. Educirati roditelje o štetnosti maloljetničkih brakova.

D. Djeca pripadnici manjina (Članak 30.)

Djeca pripadnici romske nacionalne manjine i dalje su izložena trgovanju. Također su slabo uključena u (su)život u zajednici s ostalim (ne-romskim) stanovništvom. Pravobranitelj za djecu je uočio nedovoljno ulaganje države u izgradnju afirmativnog okruženja većinskog stanovništva (zajednice) prema romskoj zajednici.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Jačati mjere poticanja prijavljivanja slučajeva trgovanja djecom u svrhu prošnje.
2. Ulagati dodatne napore u osiguravanju provedbe prava djece pripadnika romske nacionalne manjine na sudjelovanje.
3. Provoditi odgojne kampanje i kampanje podizanja svijesti za poticanje zaštite i postizanje većeg stupnja uključenosti djece pripadnika romske nacionalne manjine.

E. Djeca na ulici

Socijalna skrb susreće se s problemom nedostatka odgovarajućih kapaciteta za osiguranje smještaja djece koje se zateknu u prosjačenju te s učestalim bjegovima djece iz organiziranog smještaja. Nedostatni su kapaciteti za smještaj majki s malodobnom djecom zatečenima u prosjačenju. Zbog opterećenosti sudaca velikim brojem predmeta ovi sudski postupci, kojima je cilj izricanje mjera za zaštitu djeteta, tretiraju se kao manje važni, te se oni ne rješavaju žurno, kao što bi trebali. Tome pridonosi i uvriježeni stav javnosti kako je prosjačenje „stil života“ pojedinih društvenih grupa te da je intervencija države uzaludna i unaprijed osuđena na neuspjeh.

Problem prosjačenja djece rješava se stihijski od slučaja do slučaja te izostaje koordinirano djelovanje.

Pravobranitelj za djecu preporučuje:

1. Formirati operativno tijelo na nacionalnoj razini radi bolje koordinacije svih sektora uključenih u zaštitu djece koja prose.
2. Donijeti protokol o postupanju u slučajevima zatjecanja djece u prosjačenju te jasno definirati nadležnosti, postupanja i suradnju.
3. Osigurati odgovarajuće smještajne kapacitete za smještaj djece zatečene u prosjačenju i za majke s malodobnom djecom zatečene u prosjačenju.